

INVESTITORI DRŽAVI: dozvola sa čak pet godina

Problema s kojima se suočavaju poslovni ljudi u BiH doista je mnogo. U ovom je trenutku svakako najzanimljiviji podatak da je američki ulagač Tie Sosnowski pet godina čekao registraciju preduzeća i prikupljanje dokumentacije da u središtu Sarajeva počne graditi trgovački centar

Tie Sosnowski

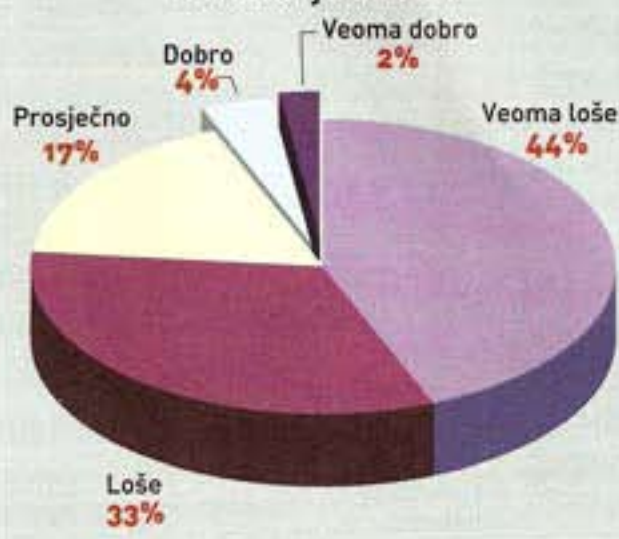
Piše: Eldar Dizdarević

Potkraj ovog tjedna i početkom sljedećeg u Sarajevu i Banjoj Luci održat će se dva okrugla stola na kojima će se razgovarati o problemima poslovanja u Bosni i Hercegovini. Organizatori su Udruženje za unaprjeđenje poslovnog okruženja i transparentnosti u ekonomiji BiH (UPTE) iz Sarajeva i ProEduca iz Banje Luke, a sponzor je američki Centar za međunarodno privatno poduzetništvo (CIPE) iz Washingtona.

Udruženje UPTE, nevladina i neprofitna or-

Samo šest posto zadovoljno poslovnim okruženjem

Kako ocjenjujete poslovno okruženje u BiH?

ganizacija, u proteklim je mjesecima anketiralo više od 200 poslovnih ljudi iz cijele BiH koji su, glasujući u online anketi na internetskoj stranici www.investitor.ba, ocjenjivali trenutačnu situaciju za poslovanje u Bosni i Hercegovini. Rezultati te ankete su, blago rečeno, poražavajući. U završnoj anketi, provedenoj u ožujku, čak 43,8 posto ispitanika misli da je poslovno i zakonsko okruženje vezano uz poslovanje u BiH 'veoma loše'. Osim toga, čak ih 33 posto smatra da je poslovno okruženje 'loše', samo 17 posto da je 'prosječno', samo četiri da je 'dobro' te 2,2 posto da je 'vrlo dobro'.

Dakle, tri četvrtine anketiranih poslovnih ljudi misli da su uvjeti za poslovanje u Bosni i Hercegovini loši, što je pokazatelj koji veoma zabrinjava. Polazeći od te osnove, Udruženje UPTE napravilo je nekoliko analiza problema s kojima se suočavaju kompanije u BiH, ali po određenim industrijskim i uslužnim sektorima, i formiralo je Poslovno-savjetodavni odbor čiji je zadatak sublimirati sve prikupljene podatke o problemima poslovanja i pokušati naći najmanji zajednički nazivnik za sve industrijske grane.

Vlast se ponaša kao šalterska moć

Predsjednik Poslovno-savjetodavnog odbora je Mirza Hajrić, bivši direktor Agencije za promociju stranih investicija u BiH (FIPA) i bivši predstavnik BiH u Svjetskoj banci.

- O problemima poslovanja u BiH mogu govoriti na osnovi svojih iskustava u FIPA-i. Ula-

gači koji dođu poslovati ili ulagati u BiH uglavnom očekuju više prije nego što dođu, a na kraju odu veoma razočarani. Oni, naravno, ipak očekuju da administracija u trećem tisućljeću bolje funkcionira nego što je to slučaj kod nas. Naravno, to uspoređuju i sa situacijom u zemljama okruženja poput Hrvatske, Slovenije i Makedonije, jer svi smo krenuli s iste osnove i iz istog starog sustava. Međutim, u tim su zemljama usluge lokalne administracije za poslovnu zajednicu mnogo napredovale i približile su se zapadnim standardima, a kod nas u BiH vlast se još ponaša kao vlast, kao svojevrsna 'šalterska moć', a ne kao usluga - kaže Hajrić.

Dodaje da je ta 'šalterska moć' još arogantnija prema domaćim, lokalnim poslovnim ljudima nego prema inozemnim ulagačima.

Provedene analize i ankete među ostalim članovima Poslovno-savjetodavnog odbora i među poslovnim ljudima u Bosni i Hercegovini pokazale su da je problema s kojima se suočavaju bosanskohercegovačke tvrtke na lokalnom tržištu doista mnogo i da nisu selektirani. Velik dio problema poslovne zajednice u našoj zemlji vezan je uz lošu ili nedorečenu zakonsku infrastrukturu, a najviše ih se, ipak, može riješiti na nižim razinama vlasti, na razini agencija i regulatornih tijela, dakle bez promjene zakonodavstva.

Džemail Vlahovljak, generalni direktor Energoinvesta, jedne od najvećih bosanskohercegovačkih inženjerskih tvrtki, kaže da je ključni problem za njegovu tvrtku, pa i za sve tvrtke iz elektroenergetskog sektora u BiH, to što lokalne

BRUNO VUJIČIĆ: - Smanjiti ili, na određeno razdoblje, ukinuti carinu i uvesti nižu stopu PDV-a za IT opremu

da strani ulagač za dva dana dođe u BiH i registriira poduzeće - kaže Tie Sosnowski, vlasnik Triland Developmenta.

Upozorenje državi što treba promijeniti

Dodaje da Vijeće inozemnih investitora gotovo redovito razgovara s vlastima na svim razinama u BiH da bi ih upozorilo na probleme s kojima se susreće pri ulaganju u našu zemlju.

- Ne želimo govoriti vlastima što će raditi, ali ih upozoravamo na stvari koje bi poboljšale poslovno okruženje za sve ulagače u BiH, i strane i domaće. U travnju prošle godine Vijeće stranih investitora objavilo je Bijelu knjigu, koja je upozorila na ključne zapreke u investiranju. Pred-

Kako probuditi javnost

Do sada je u Bosni i Hercegovini bilo dosta pokušaja da se poslovni ljudi udruže i pokušaju uspostaviti dijalog s izvršnom i zakonodavnom vlasti da bi se problemi poslovanja počelo rješavati. Jedan od najuspješnijih dosadašnjih pokušaja bila je takozvana Buldožer komisija, koju je osnovao Ured visokog predstavnika (OHR) i Paddy Ashdown u vrijeme dok je Vijećem ministara predsjedao Adnan Terzić. No za razliku od svih tih pokušaja, u Udruženju UPTE tvrde da je njihov koncept drugačiji.

- Cilj svih dosadašnjih sličnih projekata bio je uspostavljanje dijaloga između onih koji donose odluke, zakonske ili političke, i poslovnih ljudi. Mi i naš projekt imamo isti cilj, samo s

ložena je i lista od deset prioritarnih reformi u izdavanju dozvola i procedura, poreza, građevinarstva, poslovnog financiranja, trgovinske politike i veličine tržišta. Tu su i preporuke za pojednostavljenje postupaka pri registraciji poduzeća, završetak porezne reforme i harmonizaciju propisa u BiH - kaže on.

Brano Vujičić vjerojatno najbolje zna sve probleme s kojima se susreću poslovni ljudi u BiH. On je suvlasnik softverske kompanije Ping i predsjednik B@IT-a, Asocijacije za informacijske tehnologije u BiH, te član Upravnog odbora Asocijacije poslodavaca u BiH.

- Jedan je od temeljnih problema daljnjeg razvoja IT tržišta u BiH neodgovarajuća zakonska regulativa. Ako dosta želimo podići razinu upotrebe IT tehnologija, nekoliko je načina kako nam vlast može pomoći. Tu ponajprije mislim na carinsku i poreznu politiku. Trebalo bi ili smanjiti ili potpuno, bar na određeno razdoblje, ukinuti carinu i uvesti nižu stopu PDV-a za IT opremu. Također bi trebalo razmotriti mogućnost uvođenja poreznih olakšica koje su imale i druge zemlje u regiji. Na primjer, u Rumunjskoj su zaposleni u IT sektoru bili oslobođeni poreza na plaću. Takva odluka svakako bi potaknula poslodavce u BiH, olakšala im poslovanje te omogućila daljnji razvoj. Istodobno bi se poslodavcima otvorio prostor za povećanje neto plaća, što bi olakšalo zadržavanje stručnjaka i privlačenje novih - kaže on i dodaje da se čak i u slučaju donošenja zakonskih propisa ukupno stanje vrlo polako mijenja.

- Prije tri i po godine doneseni su politika, strategija i akcijski plan za razvoj informatičkog društva u BiH, ali gotovo ništa nije napravljeno. Prošlo je više od godinu dana od donošenja Zakona o elektroničkom potpisu, ali taj je zakon ostao mrtvo slovo na papiru jer nisu doneseni nužni podzakonski akti bez kojih je nemoguća praktična primjena tog zakona. Također, Zakon o elektroničkom poslovanju, donesen potkraj prošle godine, još nije zaživio. U Republici Srpskoj je Zakon o elektroničkom potpisu donesen još prije dvije godine, ali također nije zaživio u praksi - dodaje Vujičić.

važnim dodatkom da želimo probuditi i ovdašnju javnost da shvati koliko su zapreke u poslovanju važne za sve njih, a ne samo za poslovne ljude. Primjerice, danas su u Sarajevu u tvrtki koja zapošljava 600 ljudi i samo su vlasnik i direktor zabrinuti zbog toga što su doprinosi na plaće mnogo veći u FBiH nego u RS. Nikog osim njih dvojice od tih 600 ljudi to ne zanima. A na kraju je ipak riječ o radnim mjestima preostalih 598 zaposlenika, zar ne? Mi, dakle, želimo probuditi domaću javnost da shvati koliko je sve to, zapravo, važno za nju. Naravno, mi shvaćamo da je to veoma dug i spor proces, ali, na kraju, ipak ga se mora početi - kažu u Udruženju.

I Ahmed Hodžić, direktor brokerske kuće FIMA-e, smatra kao i Vujičić da se donošenjem odgovarajućih i s europskim standardima usklađenih zakona može dosta napraviti. On, primjerice, navodi slučaj da investicijski fondovi iz inozemstva prema smjernicama Europske unije ne mogu ulagati u fondove koji više od 10 posto svoje aktive ulažu u treće fondove. A novi bosanskohercegovački Zakon o društvima za upravljanje fondovima i investicijskim fondovima predviđa da fondovi iz BiH mogu ulagati u druge fondove i do 20 posto svoje imovine, što automatski onemogućava ulazak inozemnih fondova u vlasničku strukturu ovdašnjih fondova.

U očekivanju novoga investitorskog dokumenta

- Spomenuta direktiva propisuje fondovima iz EU da ne mogu ulagati u druge investicijske fondove koji ulažu više od 10 posto svoje imovine u treće fondove. Oni to, jednostavno, vuku iz svog zakonskog miljea i očekuju da se na tržištu na kojem investiraju primjenjuju takvi standardi. No kod nas se još ne zna kako će to biti definirano novim zakonom. Znači, naš je zakon predvidio više od direktive Europske unije. No fondovi svojim statutima mogu primijeniti ono što propisuje spomenuta smjernica. Međutim, budu li odstupali od toga, neće biti zanimljivi stranim institucionalnim investitorima za ulaganje koji, kako sam već rekao, zbog svojih regulatora neće moći ulagati u takve fondove. Zbog toga ovih dana i nemamo većih ulaganja na burzama jer kod institucionalnih investitora postoji strah od investiranja dok se jasno ne vide pravila igre - kaže Hodžić.

Na okruglim stolovima koji će se održati u Sarajevu i Banjoj Luci pokušat će se sublimirati svi problemi u poslovanju i predstaviti jedinstveni dokument kao što je to napravilo Vijeće inozemnih investitora s Bijelom knjigom. Analiza problema po sektorima, kao i audiosnimka većeg dijela okruglog stola, moći će se naći na internetskoj stranici www.investitor.ba i u nekom od sljedećih brojeva Lidera. ■

Kako riješiti

- Napraviti središnji trgovinski registar
- Objaviti jasne, standardizirane smjernice za sve procedure dobivanja dozvola za osnivanje i pokretanje poslovnog subjekta

- Ukinuti dvostruko oporezivanje u entitetskom zakonu
- Uskladiti entitetsku poreznu regulativu
- Smanjiti porez na plaće

- Prihvatiti politiku povoljnu za područje građevinarstva
- Objasniti podjelu zemljišta na zone građevinskih namjena, pojednostaviti procedure dobivanja dozvola

- Ujediniti regulativu financijskog tržišta u BiH
- Inicirati program da bi se potpuno integrirala regionalna financijska tržišta

- Ukloniti sve prepreke trgovini unutar BiH (između entiteta)
- Odrediti kao prioritet i promovirati jedinstveno tržište Jugoistočne Europe
- Ukloniti carinske i necarinske prepreke uvozu sirovine i repromaterijala BiH proizvođača

AHMED HODŽIĆ: - Kod institucionalnih investitora postoji strah od investiranja dok se jasno ne vide pravila igre

- To su prve tri stvari na koje bi trebalo utjecati želi li se poboljšati uvjete poslovanja bosanskohercegovačkih tvrtki. Naravno, znam da je to vrlo teško napraviti jer su kod nas sve banke uglavnom privatne, ali jedan od mogućih odgovora i rješenja jest formiranje svojevrstne 'exim' (export-import) banke, odnosno uvoznio-izvozne banke za pomoć tvrtkama poput Energoinvesta. Jedan od takvih pokušaja jest i Investicijska banka FBiH, u kojoj tvrtke poput Energoinvesta imaju priliku pristupiti jeftinijim servisima te vrste. Naravno da samo jedna banka ne može pokriti sve potrebe privrede, ali može biti dopuna kad s komercijalnim bankama ne možemo naći rješenje - rekao je Vlahovljak pri UPTE-ovu anketiranju.

BiH bez diplomacije u partnerskim državama

Generalni direktor Energoinvesta također kaže da je još jedan važan problem nerazmjer u diplomatsko-političkom pokrivanju država s kojima posluju bosanskohercegovačke tvrtke. Tako, primjerice, BiH ima veleposlanstva u zemljama koje na godinu posjeti jedva stotinjak građana BiH, a s druge strane nema diplomatska predstavništva u državama s kojima posluju bosanskohercegovačke tvrtke. On navodi primjer Energoinvesta, koji trenutno ima više od 70 milijuna dolara ugovorenih poslova u Alžiru, u kojem Bosna i Hercegovina nema veleposlanstvo. Stoga Energoinvestovi zaposlenici po vizu za tu sjevernoafričku zemlju moraju ići u Italiju, a proces njezina dobivanja traje mjesecima.

Inozemni ulagači u BiH također su svjesni mnogih problema vezanih uz poslovanje u našoj zemlji. No njihova percepcija, ali i navike u borbi za bolje poslovno okruženje, drugačija je u odnosu na lokalnu poslovnu zajednicu, pa su stoga i bolje organizirani u BiH. Tie Sosnowski, američki poduzetnik koji u Sarajevu upravo gradi veliki trgovački centar, predsjednik je Vijeća inozemnih investitora u BiH. On je u anketi Udruženja UPTE rekao da su za otvaranje novih

MIRZA HAJRIĆ: - Ulagачi uglavnom očekuju više prije nego što dođu, a na kraju odu veoma razočarani

radnih mjesta, pokretanje zamrle proizvodnje i povećanje izvoza potrebne nove investicije, svjež novac i nova tehnologija. Međutim, novih investitora teško da će biti u većem broju sve dok je ukupno poslovno okruženje u BiH nepovoljnije nego u ostatku regije.

Vijeće inozemnih investitora BiH (www.fic.ba), koje okuplja dvadesetak najvećih stranih ulagača u BiH, odredilo je prioritete reforme kojima bi se ukupno poslovno okruženje znatno poboljšalo, a tako i Bosna i Hercegovina učinila privlačnijom za investicije. Riječ je o reformama koje se može vrlo brzo provesti, a koje su izričito nabrojene u takozvanoj Bijeloj knjizi Vijeća inozemnih investitora u BiH.

DŽEMAIL VLAHOVLJAK: - Floskule o visokim rizicima su zamjena za vrlo skupe kredite i vrlo skupa jamstva u BiH

- Problema u poslovanju u BiH svakako ima. Primjerice, u BiH nije jednostavno ni doći i prvo je usko grlo s kojim se potencijalni investitor suočava aerodrom, odnosno nedostatak izravnih letova za Sarajevo iz najvećih europskih poslovnih središta. Uspostavljanjem bolje komunikacije sigurno bi se povećao i broj potencijalnih investitora koji bi tako mogli lakše i brže doći na lice mjesta i uvjeriti se ima li dovoljno razloga za ulaganje. Druga je zapreka vrlo dug postupak registracije poduzeća i kompletna procedura pribavljanja potrebne dokumentacije za ostvarenje investicije. U mom je slučaju taj postupak trajao gotovo pet godina, a ne bi trebalo dulje od tri mjeseca. Optimalna bi varijanta bila

Glavne smetnje ulaganjima u BiH

Problem	Utjecaj na ulaganja
Politika i procedure za dobivanje potrebnih dozvola za osnivanje i pokretanje poslovnog subjekta preklapaju se i nisu standardizirane	<ul style="list-style-type: none"> Nesigurnost s obzirom na vrijeme i troškove za dobivanje dozvola Kad god postoji izbor, investicije odlaze u države koje su mnogo 'pogodnije za poslovanje'
Porezi nisu usklađeni, preveliki su	<ul style="list-style-type: none"> Veći troškovi, smanjen povrat Preveliki troškovi za otvaranje novih radnih mjesta Ograničen razvoj zbog dvostrukog oporezivanja kad se poslovna djelatnost obavlja na razini cijele države
Građevinske dozvole i procedure su teret	<ul style="list-style-type: none"> Golema nesigurnost u predviđanju trajanja projekta Golemi troškovi građevinskih projekata, nepredvidljiv povrat
Ograničen pristup poslovnim financijama, nedostatak novca i tržišta kapitala	<ul style="list-style-type: none"> Sužene opcije za dobivanje rutinskih poslovnih financija za rad - ograničavaju izgleda za rast i projektirani povrat investicije Malo financijsko tržište smanjuje raznolikost kreditnih, investicijskih i proizvoda osiguranja i povećava troškove
Tržište kojem je lako pristupiti je malo - unutarnje tržište segmentirano, granične prepreke regionalnoj trgovini, ograničenja trgovini	<ul style="list-style-type: none"> Sigurnije i atraktivnije ulaganje u alternativne lokacije u Jugoistočnoj Europi s većim unutarnjim tržištima s kojih se proizvodi mogu prodati u BiH Mnoga srednja poduzeća ne mogu se širiti

Skratite čekanje na tri mjeseca!

banke ne mogu pratiti Energoinvest u nastupu na inozemnom tržištu.

Vlahovljak: Banke ne mogu pratiti Energoinvest

- Mi u BiH imamo tvrtke-kćeri velikih bankarskih kuća iz inozemstva. One imaju svoje lokalne običaje kad je riječ o disponenciji prema određenim lokalnim kompanijama. Na primjer, imate banku, da ne spominjem imena, koja od svoje ukupne disponencije može Energoinvestu dati od 10 do 15 posto svoje aktive. Međutim, naše potrebe, kad je riječ o izdavanju licitacijskih jamstava, jamstava za dobro izvršenje poslova, avanskih jamstava te kredita za financiranje poslova, mnogo su veće, tako da najprije imamo ograničenja uvjetovana tim bankarskim limitima. Često se nademo u situaciji da nas banka, jednostavno, ne može pratiti u realizaciji određenih poslova. To nam stvara goleme probleme - kaže Vlahovljak.

Dodaje da se banke BiH mogu udružiti i sindicirati kredite prema velikim bosanskoherce-

govačkim tvrtkama, ali da je to ponovno samo 'zbroj pojedinačnih limita nekoliko banaka', što i dalje ne rješava ključni problem te tvrtke.

- Ta bi disponencija ili granice banaka te disponencije prema nekim tvrtkama trebale postati mnogo fleksibilnije. To je, koliko znam, stvar Agencije za bankarstvo, a ne strogog zakona koji je to propisao. To bi se moglo riješiti na taj način. Na primjer, kad je riječ o Energoinvestu ili o poslovima nekih drugih tvrtki u inozemstvu, lokalne bi banke mogle biti fleksibilnije. To nam je jedan od najvećih problema. Drugi je problem što mi kao tvrtka za većinu odnosa s bankama za osiguranje spomenutih

garancija moramo osigurati određene kolaterale u gotovini ili u imovini. Ali nemate li imovine, nemate kolaterala, a ako nemate kolaterala, nemate ni bankovnih jamstava ni bankarskih servisa. Mora se tražiti druge moduse za rješenje tih problema; katkad bi jamstvo tvrtke s druge strane moglo biti dovoljan kolateral - dodaje Vlahovljak. Kao treći veoma važan problem Vlahovljak navodi visoke cijene bankarskih usluga u Bosni i Hercegovini i dodaje da su uobičajene floskule 'o visokim rizicima tog područja, jednostavno, depasirane i da je to zamjena za vrlo skupe kredite i vrlo skupa jamstva koja svi u BiH plaćamo'.

Reforma poslovnog sektora u više od stotinu država

Američki Centar za međunarodno privatno poduzetništvo (CIPE) neprofitni je dio Američke trgovačke komore iz Washingtona D.C. Radi na reformama poslovnog sektora, a njegove programe u više od 100 zemalja širom svijeta podupiru National Endowment for Democracy (NED) i Američka agencija za međunarodni razvoj (USAD).